

УДК 373.2.035:351.858

Корякіна І.В., Бондарик М.В.

**ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ У ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У РІЗНИХ ФОРМАХ ХУДОЖНЬО-
ЕСТЕТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Постановка проблеми. У національній доктрині розвитку освіти увага педагогів звертається на „виховання особистості, яка усвідомлює свою належність до Українського народу” [1, с.6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відомі педагоги дослідники В.Кузь, Ю.Руденко визначають поняття „національна самосвідомість” як комплекс уявлень, понять, суджень про родовід, рідну природу, мову, національні традиції і мистецтво. На їх думку: „національна самосвідомість – це усвідомлення себе як представника певної нації” [3, с. 38]. Сучасні дошкільні заклади активно використовують у практичній роботі з формування національної самосвідомості у вихованців програму „Українське народознавство в дошкільному закладі” та довідковий матеріал до неї авторського колективу під керівництвом А.Богуш [4, с. 84]; матеріали посібника Є.Лозинської „Українське народознавство дітям дошкільного віку” [2, с. 208]. Науковці пропонують орієнтовну тематику українознавчої роботи з дітьми від раннього до старшого дошкільного віку, надають практичні матеріали, методичні рекомендації по їх використанню. Проблема полягає у доборі змісту художньо-естетичної діяльності з врахуванням принципів етнізації та інтеграції. Принцип інтеграції передбачає розкриття сутності певної теми засобами різних видів діяльності, одна з яких є пріоритетною. Використання принципу етнізації передбачає входження дітей у світ досвіду українського народу.

Формулювання цілей статті. Мета нашої статті: запропонувати зміст окремих форм художньої діяльності з дітьми старшого дошкільного віку; який побудований з урахуванням принципів етнізації та інтеграції, що сприяє формуванню національної самосвідомості у вихованців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Художньо-естетична діяльність впливає на емоційну сферу дитини найбільше, тому інформація, яка пропонується під час неї, надовго залишається в їх пам’яті. В роботі з дітьми використовуємо такі форми художньо-естетичної діяльності: заняття з малювання, ліплення, аплікації з мистецтвознавчим змістом; художня праця у гуртках; самостійна художня діяльність з елементами сюжетної гри, екскурсії, свята та розваги. В цих формах реалізується зміст формування національних уявлень, понять, суджень.

Національні уявлення, поняття, судження у сфері „Люди” пов’язуємо з професіями людей, які славлять рідний Донбас: шахтарі, ковалі, працівники сільського господарства та інші. Знайомимо дітей з технологічними операціями їх праці, робочим знаряддям, моральними якостями особистості: працелюбність, спостережливість, наполегливість, які допомагають у реалізації їх професійних задумів.

Національні уявлення, поняття, судження у сфері „Природа” передбачає знайомство з корисними копалинами Донбасу (вугілля, глина, пісок, крейда), їх властивостями, можливостями реалізації в художній діяльності.

Національні уявлення, поняття, судження у сфері „Культура” мають мистецтвознавчий напрям, вони пов’язані з традиціями художньої мови, мотивами образів рідної природи, людьми праці, їх побутом.

Пропонуємо окремі форми художньо-естетичної діяльності з метою формування у старших дошкільників національної самосвідомості.

Художній краєзнавчий гурток. На першому етапі (інформаційно-репродуктивний) викликаємо інтерес до національного мистецтва, художнього матеріалу, формуємо уявлення про процес створення оточуючого світу; розвиваємо здібності розуміти задум, художні образи і засоби виразності в їх взаємозв'язках; сприяємо художній активності вихованців. Кожне заняття художнього гуртка містить в собі такі компоненти: надання і сприймання інформації пізнавально-естетичного змісту, постановку проблемного завдання для дітей, реалізацію його в художній діяльності з наступним обговоренням. Пропонуємо серію занять художнього гуртка, в якому діти працюють з глиною та вугіллям.

Заняття №1. Тема: „Археологи”.

Інформація. Як перші люди знаходили глину, вугілля, крейду і випадково знайомились з художніми властивостями природних матеріалів.

Показ, обстеження, сприймання матеріалу. Розгляд ілюстрацій із зображенням наскального живопису, залишків перших глиняних виробів, які знаходили на території України. Обстеження художнього природничого матеріалу.

Постановка проблем. Надання прикладів використання наскального малюнку, глиняних виробів, обговорення правил роботи з художнім матеріалом, визначення його властивостей (вугілля крихке – не можна сильно на нього натискати; пластична глина легко змінює форму).

Художня діяльність з елементами гри, мовлення. Відтворення різноманітних способів роботи з глиною, вугіллям, крейдою: гра „На що схоже зображення”.

Заняття № 2. Тема: „Дослідники”.

Інформація. Дізнаємося про корисні копалини України, вироби з глини, графічні малюнки; природу рідного краю.

Показ, обстеження, сприймання матеріалу. Обстеження творів з елементами декоративного зображення, порівняння стилізованих зображень з їх природними прообразами (квітка у природі і стилізована).

Постановка проблем. Надання варіантів пояснення декоративних елементів: ліній різних конфігурацій, форм; вигадкування їх значення, змісту елементів прикрашання (хрест, спіраль, хвилька, гілочка з листочками).

Художня діяльність з елементами гри, мовлення. Відтворення декоративних елементів на площинах і об'ємних формах. Гра „Про що розповіли знаки”.

Заняття № 3. Тема: „Мандрівники”.

Інформація. Знайомство з територією України, її мешканцями, розповідь про казкові країни: „Чорну”, „Глиняну”.

Показ, обстеження, сприймання матеріалу. Розглядання і порівняння геометричних форм і фігур між собою, елементів зображення на виробах.

Постановка проблеми. Вигадкування образів мешканців країн „Квадрат”; „Кулька” тощо.

Художня діяльність з елементами гри, мовлення. Зображення мешканців чарівних країн. Розповідь про них, їх країну.

Серія занять. Тема: „Музей”.

Інформація. Знайомство з творчістю українських митців (художників, графіків, гончарів, скульпторів). Знайомство з різними жанрами у мистецтві (портрет, пейзаж, натюрморт, анімалістичний, побутовий жанри).

Показ, обстеження, сприймання матеріалу. Ознайомлення з творами мистецтва: скульптури малих форм; твори художників-графіків.

Постановка проблем. Створення тематичної, жанрової виставки, пояснення принципу добору експонатів до неї.

Художня діяльність з елементами гри, мовлення. Зображення автопортрету, натюрморту, пейзажів.

Другий етап (творчий) передбачає рішення творчих зображувальних завдань. Тематику робіт дітей поєднуємо з традиціями народного календаря, місцевими традиціями, образом життя. Компоненти пізнавально-художньої діяльності та їх зміст на наступному етапі.

Заняття № 1. Тема: „Навесні”.

Інформація. Про кмітливість українського народу, його обряди, традиції і свята. Обряди до свята „Зустріч птахів” (розвішування „жайворонків” на гілках фруктових дерев, промовляння закличок, спів веснянок, кидання услід птахам соломинок, гілочок).

Показ, обстеження, сприймання матеріалу. Слухання вірша „Веснянка”, муз. А.Куманця, розгляд птахів. Імітація їх рухів.

Постановка проблеми. Довести, що народні прикмети та повір'я дійсні. Художня діяльність з елементами гри, мовлення. Зображення казкових пташок, спів веснянок, закличок; виготовлення годівничок.

Серія занять. Тема: „Художники”.

Інформація. Українська абетка, особливості її графічного оформлення.

Показ, обстеження, сприймання матеріалу. Графічні твори художників, які ілюструють абетку.

Постановка проблеми. Вигадування зображень до літер, які зрозумілі та близькі мешканцям нашого регіону.

Художня діяльність з елементами гри, мовлення. Ілюстрація сторінок абетки, їх декор.

Відвідування етнокуточку. Робота в етнокуточку включає в себе такі розділи діяльності: ознайомлення з мистецтвом, художню працю, розважальні заходи, екскурсії. Пояснимо деяких з них.

Вертеп – лялькова вистава, яка ознайомлює дітей з фольклорним матеріалом, формує у них морально – оціночні уявлення і судження про переглянуті ігрові або казкові ситуації, залучає до використання образних зразків художнього слова.

Художня праця – це трудова діяльність, що спрямовна на виготовлення виробів з різноманітних матеріалів (папір, глина, соломка) з використанням знарядь праці. Вона передбачає декорування виробів та формує морально-етичні уявлення про співпрацю людей, сприяє прояву особистих нахилів, здібностей, художніх смаків.

Тематичні екскурсії – це відвідування виставок, матеріали яких передбачають ознайомлення з пізнавальною інформацією про світ людей, природи і культури у галузі українознавства. Вони розвивають пізнавально-мовленнєві процеси дитини, впливають на розвиток патріотичних почуттів. Орієнтовна тематика занять в етнокуточку планується за традиціями народного календаря з урахуванням сучасних подій у суспільстві. Пропонуємо орієнтовну тематику роботи з дітьми в етнокуточку.

Теми восени: „Українська хата”, „Місто майстрів”. Робота включає екскурсію у хату – музей, розгляд речей вжитку, хатніх оберегів; виставки фотографій, колажів про рідне місто; творів декоративно-прикладного мистецтва; матеріалів, з яких вони виготовлені, які видобувають у нашому регіоні: солома, глина. Ручна художня праця залучає дітей до виготовлення речей з соломи, глини. Доречні у плануванні дидактичні ігри на порівняння властивостей предметів, їх класифікацію: „З чого виготовлена іграшка”, „Чим схожі та відрізняються”. Художнє слово, театральні вистави добираємо про працьовитість, гостинність нашого народу: вірш П.Воронька „З хлібом у нас зустрічають гостей”, народна пісня „Грицю, Грицю до роботи” тощо. Взимку тематику пізнавальної ігрової діяльності в етнокуточку краще поєднати з новорічними і різдвяними святами. Виставки витинанок, народних іграшок поєднуємо з вертепом: „Зустрічаємо Різдво”. Залучаємо дітей до ручної художньої праці: „Паперове мереживо”, „Іграшки на ялинку”.

Навесні пропонується наступний зміст художньої діяльності: „Шевченківські дні”, „Мамине свято”, „Свято Великодня”. Плануємо тематичні вистави: графічні твори Т.Г.Шевченко, збірки його віршів, твори інших митців, що присвячені кобзареві; народних ремесел: ткацтво, вишивка на тему: „Вмілі руки жінок”; великодні композиції. Організуємо ручну художню працю: розпис писанок, плетіння килимів з ниток на дитячих станках-рамках, вишивки; театральні дійства: „Матусина школа” (інсценування за мотивами казок і віршів про маму); музично-літературні посиденьки „Пасха у родині”.

Пропонуємо план одного із занять.

Заняття в етнокуточку: „Народні ремесла”.

Екскурсія на виставку рушників „Працьовиті руки матері”.

Розгляд рушників на виставці.

Завдання: порівняти вишиті, вибиті, ткані вироби; розрізнити рушники за призначенням (довжиною, кількістю і характером переборних або вишитих елементів).

Розповіді дітей. Про що розповідає колір, орнамент на рушниках, яке місце рушника у хаті.

Розгляд рушників у хаті-музеї, процес вишивки, слухання художнього слова. Діти розглядають, де розташовуються рушники у хаті-музеї, дивляться, як господиня вишиває рушник; приймають участь у створенні орнаменту, переглядають та обговорюють уривок вистави про людей праці.

Висновки. Кожна форма українознавчої роботи з дітьми містить у собі різні види художньо-естетичної діяльності, яка їх приваблює. Щоб художня діяльність з дітьми відповідала поставленим завданням, вони мають бути цікаві,

викликати певне емоційне піднесення. Інтерес до них забезпечується новизною завдань, котрі викликають роботу думки, активні дії, бажання досягти результат. Зацікавити дітей матеріалом з національної тематики можна також використовуючи ігрову, дослідницьку діяльність, художнє слово.

Перспективи подальшого розвитку проблеми: додати до змісту художньої діяльності виховний матеріал, в якому міститься національний досвід всіх народів нашого краю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дошкільна освіта в Україні: Нормативно-правове регулювання / упоряд. Л. Гураш, Т. Вороніна. – К: Видавничий дім „Шкільний світ”, 2006. – 120 с.
2. Лозинська Є.Ф. Українське народознавство дітям дошкільного віку / Є.Ф. Лозинська. – Львів: Оріяна-Нова, 2008. – 208 с.
3. Основи національного виховання. Концептуальні положення / за заг. ред. В.Г. Кузя, Ю.Д. Руденко, З.О. Сергійчик. – Умань: Державний педагогічний ін-т ім. П.Г. Тичини, 1993. – 152 с.
4. Українське народознавство в дошкільному закладі. програма та довідковий матеріал вихователям дошкільних закладів. за ред. А.М. Богуш. – Запоріжжя: Тов. «ЛПС» ЛТД, 2005. – 84 с.

АНОТАЦІЯ

Корякіна І.В., Бондарик М.В. Формування національної самосвідомості у дітей старшого дошкільного віку у різних формах художньо-естетичної діяльності. Автори статті розглядають поняття „національна самосвідомість”, визначають різноманітні форми виховання національної самосвідомості у старших дошкільників у художній діяльності; пропонують зміст окремих форм художньо-естетичної діяльності, який побудований на виховних принципах етнізації та інтеграції.

Ключові слова: національна самосвідомість, форми, принципи.

АННОТАЦИЯ

Корякина И.В., Бондарик М.В. Формирование национального самосознания у детей старшего дошкольного возраста в разных формах художественно-эстетической деятельности. Авторы статьи рассматривают понятие «национальное самосознание», предлагают разнообразные формы воспитания национального сознания у старших дошкольников в художественной деятельности; предлагают организацию данной работы на принципах народности и интеграции.

Ключевые слова: национальное самосознание, формы, принципы.

SUMMARY

Koryakina I.V., Bondarik M.V. The formation of senior preschool children national self-consciousness through different forms of artistic-esthetical activity. The authors of the article consider the concept of „national self-consciousness”, offer various forms of national consciousness education in the older preschoolers through artistic activities; offer the organization of this work on the principles of folk character and integration.

Key words: national self-consciousness, principles, forms.